

PROFESOR JAROSLAV ŠIDAK — UZ 80 GODINA ŽIVOTA

Jaroslav Šidak, umirovljeni profesor hrvatske povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu navršio je u početku 1983. osamdeset godina života i više od pet desetljeća znanstvenog i nastavnog rada. Počeo je kao honorarni predavač povijesti na Trećoj realnoj gimnaziji u Zagrebu prije točno pola stoljeća i od tada vodio brojne naraštaje gimnazijalaca, zatim studenata i profesora povijesti, pa magistara i doktora znanosti, objavio je nekoliko knjiga i više od 200 znanstvenih priloga u časopisima i zbornicima.

Rodio se 4. siječnja u Beču od roditelja češkog porijekla, ali je već kao šestogodišnji dječak doselio s njima u Zagreb i tu 1913. završio pučku školu u Samostanskoj (danas Varšavskoj ulici). Nakon toga pohađao je i 1922. maturirao na Klasičnoj (Donjogradskoj) gimnaziji u Zagrebu i upisao studij povijesti i zemljopisa na Filozofskom fakultetu koji je završio 1926. Povijest su mu na studiju predavali tada najistaknutiji hrvatski historičari kao što su bili: Ferdo Šišić, Milan Prelog (stariji), Gavro Manojlović i Grga Novak a zemljopis Milan Senoa.

Za vrijeme studija a i nakon apsolutorija bavio se i glazbom (otac mu je bio član orkestra u Hrvatskom narodnom kazalištu i zatim otvorio trgovinu muzikalija). Pomažući ocu počeo je 1923. uređivati mjesečnik »Jugoslavenski muzičar« — Glasilo Saveza muzičara u Kraljevini SHS (kasnije »Muzičar«) koji je otac pokrenuo i vodio sve do 1931. Godine 1925. priredio je i »Kalendar Jugoslavenskog muzičara«, prvi takve vrste u Jugoslaviji.

Znanošću se bavi od 1930. kad je počeo raditi na doktorskoj disertaciji »Problem 'bosanske crkve' u našoj historiografiji«. Obranio ju je 1935. kod profesora Ferde Šišića i Ljudmila Hauptmanna na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Prvo stalno radno mjesto kao nastavnik dobio je na Realnoj gimnaziji u Senju gdje je predavao povijest, zemljopis i njemački jezik od 1934. do 1940. U tom razdoblju jedan je od glavnih suradnika mjesečnika »Savremenik« (1937—38). Nakon toga dobio je premještaj na Klasičnu gimnaziju u Zagrebu, ali je tu proveo samo osam mjeseci, do izbivanja rata, i zatim po molbi bio dodijeljen na rad u Hrvatski izdavački bibliografski zavod. Tu je, između ostaloga, napisao nekoliko većih članaka za Hrvatsku enciklopediju (povijest Bosne i Hercegovine povijest češkog naroda, Bogumili, Crkva bosanska). Godine 1943. imenovan je na prijedlog tadašnjeg dekana Lj. Hauptmanna docentom hrvatske povijesti i 1946. izabran za izvanrednog profesora opće povijesti novoga vi-

jeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1958. je redovni profesor hrvatske povijesti novog vijeka i šef katedre za hrvatsku povijest. Na tom je mjestu ostao do 1973. kada je umirovljen, ali je i dalje radio honorarno sve do 1979, a u postdiplomskom studiju i dosad.

Cjelokupnu djelatnost prof. Šidaka mogli bismo podijeliti u nekoliko temeljnih skupina, ali bi bilo teško nekoj od njih dati prednost. Naime, osim bogate znanstveno-istraživačke djelatnosti, tu je pedagoško nastavnički, zatim redaktorski, enciklopedistički i organizacijski rad. U posljednjih desetak godina nije se više bavio organizacijskim poslovima, smanjio je znatno predavački rad, ali je zato pojačao znanstveno-istraživačku aktivnost i objavio, između ostaloga, četiri knjige studija.

Budući da je doktorirao s tezom o »Crkvi bosanskoj«, Šidak se čitav život zanimao i za tu problematiku i povremeno objavljivao rasprave i druge priloge. Većinu tih radova iz razdoblja 1937—50, izuzimajući one starije, objavio je u knjizi »Studije o Crkvi bosanskoj i bogumilstvu« 1975. u izdanju SN Liber iz Zagreba. U njoj je dao sve ono najvažnije o tom fenomenu, a od njegovih rezultata se i danas polazi jer je to, zapravo, sinteza svega urađenog na tom području.

Hrvatsku povijest 19. stoljeća, poglavito najbitnije teme, pojave i ličnosti od 30-ih do 70-ih godina obradio je Šidak u dvije knjige: »Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća« (1973, 401) i »Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848—49« (1979, 394). Obje je izdao u seriji »Rasprave i članci« Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu (sada Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest).

U prvoj knjizi su četiri cjeline koje povezuje obrađena problematika i vrijeme. U prvoj skupini su hrvatsko pitanje i jugoslavenska ideja do I. svjetskog rata, u drugoj uglavnom rasprava o hrvatskom narodnom preporodu do 1848. i o odjeku francuske revolucije i Napoleonova vladanja u hrvatskih krajevima, u trećoj je politička djelatnost Janka Draškovića, Ljudevita Gaja, Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Ivana Mažuranića, te u četvrtoj članak o Eugenu Kvaterniku u historiografiji i o značenju rakovičke bune u austrijskoj politici. Tu su još obrađeni i spisi Slovenca Jana Trdine kao izvor za hrvatsku povijest i idejno sazrijevanje mladoga Stjepana Radića. U kratkoj ocjeni ove knjige možemo se složiti s autorom da je ona obuhvatila »svu osnovnu političku problematiku u razvoju hrvatskog naroda od kraja XVIII stoljeća do izbijanja prvoga svjetskog rata 1914«.

U drugoj knjizi zastupljena su gotovo sva zbivanja vezana uz revolucionarne 1848. i 1849. godine. Osim uvodne riječi, bibliografije izvora i literature, sinkronističkih tablica i kazala, tu je još jedanaest rasprava. Prva od njih: »Revolucija godine 1848—49.« daje pregled glavnih tokova i povezuje ostale, a to su: »Narodna zahtijevanja od 25. ožujka — program hrvatske Četrdesetosme«, »Odnosi bana Jelačića prema Kneževini Srbiji u mjesecu svibnju 1848«, »Austroslavizam i Slavenski kongres u Pragu 1848«, »O tobožnjoj detronizaciji Habsburgovaca u Hrvatskom saboru 1848«, »Seljačko pitanje u hrvatskoj politici 1848«, »Poslanstvo Hrvatskog sabora austrijskom parlamentu god. 1848«, »Hrvatsko-mađarski odnosi u ljeto i ranu jesen 1848«, »Listopadska revolucija u Beču i politika austroslavizma«, »Društvo Slavenske lipa na slavenskom Jugu« i »Hrvatski pokret 1848/49. u historiografiji«. Kad se sagleda u cijelosti, ova se knjiga od zbirke rasprava pretvorila u kronološki povezan prikaz čitavoga hrvatskog pokreta

za revolucije 1848—49. U njoj je doneseno mnogo novih podataka i ocjena, otvoreno poprilično novih pitanja i problema, a u nekim raspravama izvršen je znanstveni obračun sa šablonskim gledanjem nekih historičara i političara na događaje iz 1848—49. godine.

J. Šidak je 1981. objavio u izdanju »Školske knjige« iz Zagreba novu knjigu i nazvao je slikovito »Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti«. I dok u spomenutim knjigama iz 19. stoljeća prevladava, uz neke iznimke, uglavnom politička povijest, ova je okrenuta historigrafskim problemima i to od Nikole Šubića Zrinskog i Gupčeve bune u 16. stoljeću, preko Jurja Križanića, P. Rittera Vitezovića i urote zrinsko-frankopanske u 17. stoljeću, do Ljudevita Gaja i Ivana Kukuljevića u 19. st., te Josipa Matasovića i A. Cesarca u 20. stoljeću. Tu je uz ostale rasprave i referat o razvoju novije hrvatske historiografije do 1971, te dva priloga iz povijesti školstva (o Kraljevskoj akademiji znanosti za Spomenicu u povodu proslave 300. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu i o razvoju hrvatskog školstva od 1773. do 1874).

Osim spomenutih knjiga i drugih priloga važni su i Šidakovi sintetički tekstovi kao što je onaj u »Povijesti hrvatskog naroda 1860—1914«, Zagreb 1968, gdje je napisao tekst za razdoblje od 1860. do 1883, a ostalo su do 1914. obradili M. Gross, I. Karaman i D. Šepić. Za »Historiju naroda Jugoslavije I« izradio je osnovne tekstove iz hrvatske povijesti u razdobljima od 1301—1526. i 1671—1790. godine, a za Internacionalni kongres historijskih nauka 1955. u Stockholmu napisao je tekstove o Hrvatima, Česima i Slovaca za referat »Nacionalni problemi u Habsburškoj Monarhiji«. U posljednjem »Historijskom zborniku« (1980—81) objavio je također sintetički tekst »Hrvatske zemlje u razdoblju nastajanja preporodnog pokreta (1790—1827)«, a sada upravo radi na petoj knjizi sinteze »Povijesti hrvatskog naroda« i to na periodu od 1790. do 1851. godine.

Već gotovo šest decenija Šidak se bavi i uredničkim radom. Počeo je sa spomenutim glazbenim edicijama, nastavio kao suradnik Hrvatske enciklopedije i u potpunosti se afirmirao kao glavni i odgovorni urednik »Historijskog zbornika«, našeg najuglednijeg i u svijetu cijenjenog povijesnog časopisa koji vodi neprekidno od 1948. kad je i pokrenut kao organ Povijesnog društva Hrvatske (danas Savez povijesnih društava Hrvatske). I ne samo da ga uređuje i lektorira, nego mnoge članke dotjeruje, a uz to i sam piše bilješke, recenzije, priređuje građu i objavljuje izvorne rasprave. I sve to radi gotovo bez ičije pomoći, zdušno, savjesno i bez ikakva honorara. Takvim kontinuiranim radom »Historijski zbornik« je dobio svoju izrazitu znanstvenu fizionomiju, obilježio i poticao razvoj hrvatske i jugoslavenske historiografije i omogućio mnoštvu suradnika da se u njemu prvi put pojave i trajno afirmiraju. Zbog svega toga je Savez povijesnih društava Hrvatske prije pet godina posvetio i poseban svezak časopisa profesoru Šidaku (god. XXIX—XXX, 1976—77) i nazvao ga »Šidakovim zbornikom«. U njemu je pedesetak znanstvenih radnika iz SFR Jugoslavije, Mađarske, Austrije, Poljske, Čehoslovačke, SSSR-a i SAD objavilo svoje priloge i na taj način pokazalo koliko cijene J. Šidaka kao urednika »Historijskog zbornika« i znanstvenog radnika.

Osim toga je bio član uže redakcije »Historije naroda Jugoslavije I« 1953. (zajedno s B. Grafenauerom i D. Perovićem). Godine 1952. uredio je »Historijsku čitanku za hrvatsku povijest I (do 1848)«, zatim je 1962.

za Šišićev »Pregled povijesti hrvatskog naroda« napisao brojne komentare i bilješke, zapravo priredio i aktualizirao novo izdanje, a 1969—70. je uređio Spomenicu u povodu proslave 300. godišnjice zagrebačkog sveučilišta I i II. Sada uređuje petu knjigu spomenute sinteze »Povijesti hrvatskog naroda«.

Već više od četiri decenije Šidak se bavi pisanjem enciklopedijskih članaka i sada je član redakcije Enciklopedije Jugoslavije za hrvatsku povijest. Njegovi članci su po svojoj konciznosti, jezičnom izričaju i sadržajnosti postali obrazac kako treba pisati povijesne tekstove za enciklopedije. Osim već spomenutih članaka on je dao cjelovite prikaze, zapravo male studije najistaknutijih ličnosti hrvatske povijesti 19. i ranijih stoljeća. To se posebno odnosi na: J. Križanića, Lj. Gaja, J. Draškovića, J. Jelačića, D. Kušlana, I. I. Tkalca, J. J. Strossmayera, F. Račkoga, A. Starčevića, I. Kukuljevića Sakcinskog, I. Mažuranića i dr. I ne samo da je sam napisao brojne članke, nego je organizirao pisanje drugih autora, redigirao njihove priloge i tako znatno utjecao na povijesne sadržaje iz hrvatske povijesti u Enciklopediji Jugoslavije.

Treba posebno istaknuti jednu Šidakovu osobinu koju su nekada posjedovali stari historičari od Račkoga do Šišića, a danas je prava rijetkost. To je svestranost i sveobuhvatnost interesa, širina zahvata i upravo enciklopedijsko znanje. Naime, Šidak se kao i njegovi učitelji, odnosno historičari koji su najviše utjecali na njegov razvoj i znanstveno opredjeljenje, a to su, prema vlastitoj izjavi bili Ferdo Šišić, Ljudmil Hauptmann i Milan Prelog (stariji), uspješno bavio raznim razdobljima hrvatske povijesti, od ranog feudalizma do kapitalističkih odnosa u početku 20. stoljeća. Osim hrvatske bavio se slavenskom i općom povijesti novog vijeka koju je neko vrijeme predavao na Filozofskom fakultetu. Zato o tome M. Gross piše: »On je dao važan doprinos istraživanju hrvatske i južnoslavenske povijesti u srednjem i novom vijeku. Taj široki raspon njegova znanstvenog interesa nužno se odrazio u njegovoj znanstvenoj i pedagoškoj djelatnosti. Zato se među njegovim učenicima nalaze istraživači različitog profila, od medievista do stručnjaka za povijest NOB-e, kojima je svima pomagao savjetom i širokom tolerancijom za pojedinačna znanstvena opredjeljenja« (»Šidakov zbornik«, 1976—77, 2).

Prof. Šidak je znatno pridonio stručnom povezivanju i organizacijskom jačanju pojedinih povijesnih društava Saveza povijesnih društava Hrvatske i Saveza historičara Jugoslavije. Radio je u raznim komisijama za suradnju s inozemnim historičarima, bio u organizacijskim odborima nekoliko kongresa jugoslavenskih povjesničara, sudjelovao aktivno u nekim međunarodnim skupovima i bio član raznih savjeta za povijest i društvene nauke. Radio je i na popularizaciji znanosti i održavao javna predavanja, nastupao na radiju i surađivao u novinama i časopisima, te dao nekoliko intervjua o problemima povijesne znanosti. Osim »Historijskog zbornika« surađivao je i u »Časopisu za suvremenu povijest«, »Radovima« Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, »Arhivskom vjesniku«, »Nastavi povijesti«, ali i u »Kaju«, »Našim temama«, »Oku« i drugdje.

Nastavnička i predavačka djelatnost prof. Šidaka je posebno područje. Poznat je kao izuzetan predavač izvanrednih govorničkih sposobnosti i velike sugestivnosti. On zna slušače zainteresirati i ponijeti, pa su stoga njegova predavanja i bez ikakve prinude bila izuzetno posjećivana od stu-

denata povijesti, ali i drugih. Odgojio je nekoliko generacija hrvatskih i drugih historičara koji danas drže katedre na raznim fakultetima ili rade u institutima, odnosno srednjim i drugim školama. Zato mnogi govore o »Šidakovoj školi« i tom prilikom misle uglavnom na studioznost i preciznost u radu, dobru kompoziciju, preglednost, dokumentiranost i čitkost radova, te izuzetan predavački dar.

Profesor Šidak je kao znanstveni radnik, urednik i predavač dobio i dobiva brojna priznanja, pohvale i nagrade, a jedna od najvrednijih je nagrada za životno djelo koju mu je 1976. dodijelio Sabor SR Hrvatske. Međutim, bilo je i onih koji su sedamdesetih godina osporavali njegov rad i zasluge, okrivljavali ga za navodno nepovoljno stanje hrvatske historiografije. Na te napade, uglavnom s desna, Šidak se nije mnogo osvrtao. Nastavio je i dalje s predanim radom i serijom spomenutih knjiga i drugih radova dao najbolji odgovor na maliciozne primjedbe nekompetentnih kritičara.

Prilikom 80-te godišnjice primio je profesor Šidak brojne čestitke i priznanja, a njegovi štovatelji, mahom bivši đaci, studenti i doktorandi napisali su tim povodom više članaka s riječima zahvalnosti i priznanja. I na to se nije mnogo osvrtao jer je žurio na posao. Čekala ga je na stolu peta knjiga sinteze »Povijesti hrvatskog naroda«, nekoliko članaka za Enciklopediju i, naravno, »Historijski zbornik«. U njegovom posljednjem broju samo je konstatirao da se urednik »nalazi u tzv. poodmakloj dobi« (363) i nastavio s radom.

Iako se profesor Šidak nalazi već desetak godina u mirovini, on po najmanje miruje. Zbog toga možemo reći da je ne samo najstariji hrvatski historičar, nego i jedan od najplodnijih i najaktivnijih i da sa svojih osamdeset proljeća može služiti kao primjer i trostruko mlađima.

Dragutin Pavličević

SVEUČILISTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 16

ZAGREB

1983.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 400 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH-VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

RADOVI 16

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Ivan Tolj

Korektor
Ivan Tolj

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANTIĆ mr Ljubomir, Centar za istraživanje migracija, Krčka 1, Zagreb
AVRAMOVSKI dr Živko, Neznanog junaka 21b, Beograd
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
BOBAN dr Ljubo, Filozofski fakultet, Zagreb
BRANDT dr Miroslav, Filozofski fakultet, Zagreb
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet, Zagreb
GOLDSTEIN Ivo, Filozofski fakultet, Zagreb
GROSS dr Mirjana, Britanski trg 12, Zagreb
JURIŠIĆ Ivan, Rakusina 21, Zagreb
KORUNIĆ dr Petar, Filozofski fakultet, Zagreb
LUČIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
MIJATOVIĆ Anđelko, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
MITIĆ dr Ilija, Zavod za povijesne znanosti JAZU, Lapadska obala 6, Dubrovnik
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr Drago, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
PERIĆ dr Ivo, Zavod za povijesne znanosti JAZU, Lapadska obala 6, Dubrovnik
RACKO Ljerka, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
SUPPAN dr Arnold, Sveučilište, Beč
ŠIMIĆ Lovorka, Krajiška 40, Zagreb